

УДК 378.091.33.016:811.161.2'243
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/59-1-51>

Ярослав ДУМАШІВСЬКИЙ,

orcid.org/0000-0002-8992-6947

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) *slav-d@ukr.net*

Ольга ПАТІЄВИЧ,

orcid.org/0000-0001-6640-1219

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) *slav-d@ukr.net*

Наталія СКІБА,

orcid.org/0000-0002-3899-3189

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) *slav-d@ukr.net*

СКЛАДНОЩІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ПРИНЦИПИ ОПТИМІЗАЦІЇ Й ІННОВАЦІЇ ПРОЦЕСУ ЇЇ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМЦЯМ (НА ПРИКЛАДІ НОСІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА ІСПАНСЬКОЇ МОВ)

Статтю присвячено проблемі вивчення української мови іноземцями. Автори зосереджують увагу, насамперед, на методах і підходах до процесу викладання української мови для іноземних студентів, а також на необхідності засвоєння ними на високому рівні граматики, тобто системи норм і правил, які значною мірою відрізняються від граматичної системи їхньої рідної мови, наприклад французької чи іспанської.

Увагу зацентовано і на виробленні сучасної методики вивчення української мови як іноземної, особливо франкомовними та іспаномовними студентами, та на необхідності вдосконалення способів доступного подання мовного матеріалу, в цілому. В дослідженні порушено питання, що стосуються проблеми мовної адаптації зарубіжних громадян, тому в процесі вивчення української мови за основу береться її використання не тільки на побутовому рівні, але й у професійній діяльності, що може дати їм у майбутньому можливість комунікувати не тільки як іноземним туристам, а й на професійному шаблі, тобто відкрити шлях до підприємництва, до створення бізнесу на теренах нашої держави.

У пропонуваній роботі розглянуто й проаналізовано найпоширеніші проблеми, з якими стикаються іноземні студенти при вивченні української мови, як, наприклад, правильне вимовлення звуків, правильне наголошування слів тощо. Автори роблять спостереження щодо типових помилок, котрі найчастіше трапляються під час вивчення граматики української мови, і зауважують, що найбільше труднощів виникає саме в системі відмінювання іменників, прикметників, займенників і числівників. Нелегким для розуміння є і стан дієслова, а також уживання прийменників.

В статті проаналізовано ефективність і доцільність застосування інноваційних технологій для підвищення рівня комунікативної компетенції закордонних студентів та обґрунтовано нагальну потребу переходу до якісно нових форм викладання матеріалу. Встановлено також взаємну залежність між наявністю в студента мотиваційної складової в навчанні і результатом оволодіння іноземною мовою та показано, як змотивувати студента для вивчення української мови, як уміти застосовувати на практиці вивчений матеріал, як подолати мовний бар'єр тощо.

Ключові слова: українська мова, методика, новітній підхід, навчальний процес, мотивація, сучасні технології.

Yaroslav DUMASHIVSKIY,
orcid.org/0000-0002-8992-6947

PhD in Philology,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) slav-d@ukr.net

Olha PATIIEVYCH,
orcid.org/0000-0001-6640-1219

PhD in Pedagogics,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) slav-d@ukr.net

Nataliia SKIBA,
orcid.org/0000-0002-3899-3189

PhD in Pedagogics,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) slav-d@ukr.net

COMPLICATED ISSUES OF LEARNING THE UKRAINIAN LANGUAGE: THE PRINCIPLES OF OPTIMIZATION AND INNOVATION OF THE PROCESS OF ITS TEACHING TO FOREIGNERS (ON THE EXAMPLE OF FRENCH AND SPANISH SPEAKERS)

The article is devoted to the problem of studying the Ukrainian language by foreigners. The authors, first of all, focus attention on the methods and approaches to the process of teaching the Ukrainian language to foreign students, as well as on the need for them to master grammar at a high level, that is, a system of norms and rules that are significantly different from the grammatical system of their native language, for example, French or Spanish.

Attention is also focused on the development of a modern strategy for learning Ukrainian as a foreign language, especially by French-speaking and Spanish-speaking students, and on the need to improve methods of accessible presentation of language material in general. The study raises questions related to the problem of language adaptation of foreign citizens, therefore, in the process of learning the Ukrainian language, its use is taken as a basis not only at the everyday level, but also in professional activities, which may give them, in the future, the opportunity to communicate not only as tourists, but also at the professional level, that is, it will open the way to entrepreneurship, to creating a business on the territory of our state.

The proposed work examines and analyzes the most common problems that foreign students face when learning the Ukrainian language, such as, for example, correct pronunciation of sounds, correct accentuation of words, etc. The authors make observations about the typical mistakes that most often occur when studying the grammar of the Ukrainian language, and note that the most difficulties arise in the system of declension of nouns, adjectives, pronouns and numerals. It is not easy to understand the state verbs, as well as the use of prepositions.

The article analyzes the effectiveness and expediency of using innovative technologies to increase the level of communicative competence of foreign students and substantiates the urgent need to transition to qualitatively new forms of teaching the material. A mutual dependence was also established between the presence of a student's motivational component in learning and the result of mastering a foreign language and it also shows how to motivate a student to learn the Ukrainian language, how to be able to apply the learned material in practice, how to overcome the language barrier, etc.

Key words: *Ukrainian language, methodology, latest approach, educational process, motivation, modern technologies.*

Постановка проблеми. З початком збройної агресії нашого східного сусіда надзвичайний інтерес до пізнання і вивчення української історії, літератури, культури, а отже й мови спостерігається не тільки на теренах нашої держави, а й з боку іноземних громадян, особливо мешканців європейської спільноти. Якщо раніше українську мову вивчали якись окремі ентузіасти або представники діаспори, то зараз це перестало вже

дивувати. Тому, можна констатувати, що назріла нагальна потреба в розробленні теоретико-методичних засад вивчення української мови як іноземної.

Останнім часом в українській мовознавчій науці з'явилося багато наукових досліджень із проблем викладання української мови як іноземної. Проте, попри значну їхню кількість, існування проблемних питань у цій сфері продовжує

негативно впливати на якість викладання та засвоєння знань, а отже й володіння мовою, бо проблеми опанування комунікативними навичками, а також використання новаторських інноваційних підходів все ще розкриті досить фрагментарно і поверхнево, що й доводить потребу нашого дослідження.

Аналіз досліджень. Велика кількість досліджень українських мовознавців, розкривають різноманітні аспекти застосування сучасних підходів до вивчення української мови іноземцями. Серед них, наприклад, праці І. Кочана, В. Корженко, І. Зозулі, О. Туркевич та інших, де науковці проводять системний аналіз психолого-педагогічних і соціальних чинників, які впливають на якість засвоєння матеріалу і допомагають зрозуміти найлегший спосіб подолання перешкод для переходу до якісного оволодіння знаннями і набуття іноземними громадянами комунікативних навичок у процесі спілкування українською мовою.

Мета статті – з'ясувати, які перепони виникають перед іноземними студентами при вивченні української мови, розглянути основні граматичні помилки, яких припускаються іноземці у спілкуванні і в читанні, а також дослідити можливість використання науково-популярних українських текстів у вивченні української мови, тобто потребу й можливість застосовувати під час навчання важливі інноваційні підходи, передовсім, для засвоєння усного мовлення – основи володіння українською мовою як іноземною.

Виклад основного матеріалу. Починаючи вивчати українську мову, треба чітко окреслити й визначити ті ситуації спілкування, в яких іноземець захоче користуватися українською мовою. Відповідно, викладач вирішує та визначає той мовний матеріал (тексти, вправи тощо), який йому знадобиться для викладання предмета в цій ситуації. Але успіх оволодіння іноземною мовою залежить не тільки від матеріалу, яким оволодіє студент, надважливим є те, яким чином мова вивчатиметься.

Тому, можна стверджувати, що нагальною потребою для якісного викладання української мови як іноземної в умовах сьогодення є напрацювання теоретичних основ навчального процесу. Так, спочатку треба постаратися, аби іноземці сформували в собі найпростіші навички сприймання мови на слух, читання, письма тощо, бо початковий етап – це не що інше, як лексико-фонетико-граматичний мовний мінімум. Щодо фонетики, то це характерна вимова українських голосних, які є непрості для носіїв романської групи, тобто іспанської і французької мов, бо пра-

вильна фонетика є базою для подальшої легкої комунікації. Стосовно граматичного мінімуму, викладач зобов'язаний першочергово враховувати мету свого курсу, вік студента, а також особливості його рідної мовної системи задля вибору правильного шляху засвоєння ним української мови. Отже, початковий рівень курсу української мови має свою специфічну мету, зміст, підходи, принципи та методи навчання тощо (Шиприкевич, 1972).

На нашу думку, традиційні принципи навчання іноземної мови і, зокрема, української, не можуть використовуватися окремо одні від одних, тобто вони мусять поєднуватися в навчальному процесі також і з новаторськими. Так, наприклад, наочність, без якої неможливе засвоєння нового матеріалу, якраз полягає в залученні всіх потрібних ресурсів пам'яті для застосування набутих у житті знань.

Не потребує доведення той факт, що кожна мова має свої виняткові лексико-фонетико-граматичні особливості, тим паче, якщо порівнювати, наприклад, слов'янські і романські мовні системи. Тому, починаючи вже з перших занять, коли закладаються основи правильної вимови і граматики, треба наповнити процес навчання таким лексичним матеріалом, який зможе підготувати студента до засвоєння невластивих його рідній мові норм і правил та зробить процес навчання приємним і не надто важким. Тому, завданням викладача є змотивувати студента-іноземця і розтлумачити йому важливість української мови для спілкування в умовах сьогодення, тобто забезпечити йому такі умови вивчення, за яких було б неможливо обійтися без української мови в громадському житті (Бей, 2010). Отже, на практичних заняттях, у процесі вивчення мови відбувається вивчення мови з метою застосування на практиці набутих знань і подолання мовного бар'єру в процесі комунікації, тобто викладач повинен якнайшвидше залучити студента до комунікативної взаємодії, змусити його вести бесіду українською мовою та створити ситуацію невимушеності розмови (Тохтар, 2005).

Системний характер української мови, уся система мовних явищ як така потребує вивчення іноземними громадянами не окремих ізольованих мовних фактів, а лінгвістичного обґрунтування методики навчання, в цілому. Такий аспект якраз спрямований на «глибоке проникнення у взаємозв'язки категорій цілого та його частин, на взаємодію елементів і систем (Шиприкевич, 1972: 6). З цього випливає, що для успішного засвоєння матеріалу доречно відбирати ті мовні одиниці, які забезпечували би процес спілкування

і давали б змогу студентам послуговуватися в мовленні конкретним мовним матеріалом.

Зрозуміло, що вивчаючи іноземну мову будь-хто стикається з кількома основними складнощами: потребою навчитися чути мову та оволодінням її графічними знаками, тобто навичками читання і письма. Тільки після цього можна засвоїти різні компетенції, як от лінгвістичну, мовну, соціокультурну тощо. Який буде рівень володіння цими компетенціями, так іноземець буде знати українську мову, загалом, тобто залежно від того, наскільки іноземний студент зможе впоратися з процесом засвоєння компетенцій, настільки він і володітиме українською мовою.

Різниця у вимові між рідною мовою та українською, тобто подібність та відмінність рідних і чужих звуків впливає на швидкість засвоєння фонетики української мови. В іспанськомовних, для прикладу, студентів виникають труднощі з вимовою таких звуків, як «з» і «ж», звукосполучення «дз» і «дж», оскільки в іспанській мові нема звука «з» як такого. Іспанці, наприклад, не відчують різниці між словами «вересень» і «березень», дієслівними формами типу «хотів» і «ходив» тощо. Їм важко зартикулювати ці звуки через особливості їхнього мовного апарату. Особливою проблемою є процес засвоєння звука «и» через його велику подібність до «і». Також проблеми є з м'яким знаком, із поєднанням «оо», «здр», «ств», «кст», «ждж», «рск», з твердою «л» тощо. Дуже часто для багатьох іноземців складності виникають із шиплячими. Студентам-іноземцям важко даються також глухі, губні та язикові приголосні звуки. Не завжди легко їм зрозуміти й різницю між твердою «ш» і м'якою «щ». Звук «ц» теж викликає в них значні перепони у вивченні (Даниленко, Рамазанова, 2019).

Такою ж непростою для переважної більшості іноземців є українська орфографія, тобто написання літер. Так через схожість написання іспанського і французького алфавітів помилки трапляються в правописі слів із такими літерами, як «а», «е», «і», «б», «в». Дуже часто через подібність у написанні з рідною мовою букву «р» читають як «п», а «т» як «м». Допомогти вирішити цю проблему можуть різноманітні письмові вправи і диктанти.

Оскільки в українській мові наголос не закріплений за певним складом слова як у французькій, польській чи чеській мовах, тобто він може переміщуватися з однієї частини слова на іншу, то іноземному студенту досить важко запам'ятати, де його ставити. Крім того, при зміні відмінка, наголос теж нерідко змінюється (Бей, Тростинська, 1).

Стосовно граматики великою проблемою є те, що більшість частин мови піддаються зміні. Для іменних частин мови існують такі категорії, як рід, число і відмінок, а для дієслів важливо знати відмінювання та різницю у вживанні дієслів досконалого і недосконалого виду, яких нема ані в іспанській, ані у французькій мовних системах.

Великими нерозумінням із боку іноземців є дієприкметники, дієприслівники, віддієслівні прикметники, як і тонкощі вживання українських префіксів і суфіксів. Однак усе це зникає, коли в людини з'являється вже якимось певне відчуття мови, проте для цього треба багато часу, сил і терпіння, а допомогти в цьому зобов'язаний викладач. Саме викладач повинен, насамперед, змотивувати студента, посприяти йому у входженні в абсолютно чуже й нове для нього комунікативне і культурне середовище, підштовхнути його до набуття нових комунікативних компетенцій, аби на певному етапі, як це нерідко буває, студент не став користуватися спрощеним варіантом мови з порушеннями норм граматики, фонетики і т. і., не бажаючи при цьому затрачати зусилля на заучування надскладної системи відмінкових закінчень українських іменників, прикметників тощо (Даниленко, Рамазанова, 2019: 13).

Оскільки засвоєння комунікативних навичок є основною метою навчання української мови як іноземної, то для успішної її реалізації і для володіння мовою як засобом спілкування, на практичних заняттях об'єднують і використовують кілька методів навчання. Зрозуміло, що йдеться тут про аудіювання, читання, говоріння і письмо, що своєю чергою передбачає широке застосування інтерактивних методів (навчання з комп'ютерною підтримкою), перевагою яких є одночасне сприйняття зорової і слухової інформації та, як вислід, підвищення ефективності викладання матеріалу і рівня знань студентів, загалом (Довгий, 2011).

Процес вивчення української мови є невіддільним і від ознайомлення з українською культурою. Так, застосування матеріалів із лінгвокраїнознавства допомагає, наприклад, іноземним студентам легше адаптуватися до нового мовно-культурного середовища, а використання лінгвокраїнознавчих матеріалів, тобто оволодіння знаннями про культуру, реалії і традиції країни, мову якої вони вивчають, стимулює їхню мотивацію до навчання, формує й підтримує в них інтерес до вивчення іноземної мови, в принципі.

Висновки. Підсумовуючи, можна говорити про те, що зараз триває активний пошук шляхів удосконалення процесу викладання української мови як іноземної, який власне передбачає

залучення до навчальної роботи найсучасніших методик і мовних практик, за яких у майбутньому створиться такий механізм, що дозволить іноземним студентам творчо розвивати практичний і теоретичний досвід, якого вони набули в процесі

вивчення дисципліни, а викладачам української мови – надасть можливість покращити результативність навчального процесу та продуктивність організації їхньої навчально-пізнавальної діяльності, загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бей Л. Б., Тростинська О. М. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів. *Вісник Харківського Національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2010. № 12. С. 42–49.
2. Даниленко Л. В., Рамазанова Д. Г. Як мотивувати іноземних студентів до вивчення української мови у російськомовному середовищі (на прикладі роботи з іноземними студентами). *Молодий вчений*. 2019. № 6.1 (70.1). С. 13–16.
3. Довгий І. Освітні можливості Інтернет-технологій у вивченні мови як іноземної. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2011. Вип. 6. С. 268–271.
4. Ключник В. Проблеми вивчення української мови як іноземної франкомовними та іспаномовними студентами. *Актуальні проблеми сучасної науки* : збірник наук. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро, 2021. С. 132–136. URL: <https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/pdf>
5. Мацько Л. Інноваційні технології викладання української мови як іноземної на підготовчому відділенні університету. Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2011. Вип. 6. С. 229–238.
6. Мазурик Д. Критерії визначення рівня володіння українською мовою як іноземною. *Вісник Львівського університету*. 2009. Вип. 4. С. 27–34.
7. Соколова С. В. Методика формування граматичної компетенції з української мови як іноземної : навч.-методич. посібник / С. В. Соколова; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, НПУ ім. М. П. Драгоманова, Ін-т укр. філології. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 122 с.
8. Тохтар Г. І. Проблеми навчання іноземних громадян у ВНЗ України та шляхи їх вирішення. *Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України* : мат. міжнар. наук.-метод. конф. Харків : ХНАДУ, 2005. С. 314–316.
9. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: розвиток науки і становлення терміна. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2009. Вип. 4. С. 137–144.
10. Українська мова у світі. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів : Національний університет «Львівська політехніка». 2012. 368 с.
11. Шиприкевич В. В. Питання фоностилістики. К. : Вид-во Київськ. ун-ту, 1972. 88 с.

REFERENCES

1. Biei L. B., Trostynska O. M. Problemy vykladannia ukrainskoi movy riznym katehoriiam inozemnykh studentiv [Problems of teaching the Ukrainian language to different categories of foreign students]. *Bulletin of V. N. Karazin National University of Kharkiv*, 2010. № 12, pp. 42–49 [in Ukrainian].
2. Danylenko L. V., Ramazanova D. H. Yak motyvuvaty inozemnykh studentiv do vyvchennia ukrainskoi movy u rosiiskomovnomuseredovyschi (na prykladi roboty z inozemnymy studentamy) [How to motivate foreign students to study Ukrainian in a Russian-speaking environment (on the example of working with foreign students)]. *Molodyi vchenyi*. 2019. № 6.1 (70.1), pp. 13–16 [in Ukrainian].
3. Dovhyi I. Osvitni mozhlyvosti Internet-tekhnohohii u vyvchenni movy yak inozemnoi [Educational possibilities of Internet technologies in learning a foreign language]. *Theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language*. 2011. Issue 6, pp. 268–271 [in Ukrainian].
4. Kliuchnyk V. Problemy vyvchennia ukrainskoi movy yak inozemnoi frankomovnyy ta ispanomovnyy studentamy [Problems of learning Ukrainian as a foreign language by French-speaking and Spanish-speaking students]. *Actual problems of contemporary science : IX International scientific and practical internet conference*. Dnipro, 2021. Pp. 132–136 [in Ukrainian]. URL: <https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/pdf>
5. Matsko L. Innovatsiini tekhnolohii vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi na pidhotovchomu viddilenni universytetu [Innovative technologies of teaching the Ukrainian language as a foreign language at the preparatory department of the university]. *Theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language*. 2011. Issue 6, pp. 229–238 [in Ukrainian].
6. Mazuryk D. Kryterii vyznachennia rivnia volodinnia ukrainskoiu movoiu yak inozemnoi [Criteria for determining the level of mastery of the Ukrainian language as a foreign language]. *Bulletin of Lviv university*. 2009. Issue 4, pp. 27–34 [in Ukrainian].
7. Sokolova S. V. Metodyka formuvannia hramatychnoi kompetentsii z ukrainskoi movy yak inozemnoi [The methods of forming grammatical competence in Ukrainian as a foreign language: teaching-methodology] : navch.-metodych. posibnyk / S. V. Sokolova; Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, NPU of M. P. Drahomanova, Institute of Ukrainian Philology. K. : 2011. 122 p. [in Ukrainian].
8. Tokhtar H. I. Problemy navchannia inozemnykh hromadian u VNZ Ukrainy ta shliakhy yikh vyrishennia [Problems of education of foreign citizens in higher education institutions of Ukraine and ways to solve them]. *Suchasni tekhnolohii pidhotovky fakhivtsiv v umovakh podalshoho rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy* : Proceedings of International scientific and practical conference. Kharkiv : KhNADU, 2005. Pp. 314–316 [in Ukrainian].

9. Turkevych O. *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi: rozvytok nauky i stanovlennia termina* [Methodology of teaching the Ukrainian language as a foreign language: the development of science and the formation of the term]. *Theory and practice of teaching Ukrainian as a foreign language*. 2009. Issue 4, pp. 137–144 [in Ukrainian].

10. *Ukrainska mova u sviti* [Ukrainian language in the world]. Proceedings of the II International scientific and practical conference. Lviv : National universiy «Lviv Polytechnics». 2012. 368 p. [in Ukrainian].

11. Shyprykevych V. V. *Pytannia fonostylistyky* [Issues of phonostylistics]. K. : Kyiv univeristy publishing. 1972. 88 p. [in Ukrainian].